

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
імені В. Н. КАРАЗІНА
Навчально-науковий інститут екології

ОХОРОНА ДОВКІЛЛЯ

Збірник наукових статей
XIX Всеукраїнських наукових
Таліївських читань
(27 жовтня 2023 року)

Rosa talijevii Dubovik

Co-funded by the
Erasmus+ Programme
of the European Union

Харків
2023

ББК 28.081
УДК 504

Рекомендовано до друку рішенням Науково-методичної ради
Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна
(протокол № 3 від 15.11.2023 р.)

Посвідчення УкрІНТЕІ МОН України № 607 від 22 грудня 2022 р.

Редакційна колегія:

Максименко Н. В., д-р геогр. наук (голова редколегії);
Ачасов А. Б., д-р с.-г. наук; Балюк С. А., д-р с.-г. наук; Некос А. Н., д-р геогр. наук;
Сонько С. П., д-р геогр. наук; Шпаківська І. М., канд. біол. наук; Шумілова А. В., канд. геогр.
наук; Гололобова О. О., канд. с.-г. наук; Коваль І. М., д-р с.-г. наук; Тітенко Г. В., канд. геогр.
наук; Безроднова О. Б., канд. біол. наук; Клещ А. А. канд. геогр. наук; Бурченко С. В.
Гречко А. А. (технічний секретар);

Адреса редакційної колегії:

61022, м. Харків-22, майдан Свободи, 6, к. 480а.
Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна,
Навчально-науковий інститут екології
Тел. 707-53-36, e-mail: monitoring.ecology@karazin.ua

Охорона довкілля: зб. наук. статей XIX Всеукраїнських наукових Таліївських читань. Харків: ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2023. 206 с.
ISBN 978-966-285-679-8

Проаналізовано вплив війни на компоненти довкілля. Розглядаються сучасні проблеми раціонального природокористування та охорони природи, оцінки екологічного стану компонентів і комплексів довкілля. Висвітлені наукові та освітянські проблеми екології та заповідної справи в Україні.

Для науковців, фахівців-екологів, викладачів, аспірантів, магістрів і студентів вищих навчальних закладів

Автори опублікованих матеріалів несуть повну відповідальність за добір, точність, достовірність наведених даних, фактів, цитат, інших відомостей.

Матеріали друкуються мовою оригіналу

With the support of the
Erasmus+ Programme
of the European Union

XIX Всеукраїнські наукові Таліївські читання
проводяться за підтримки *Проекту*:

Erasmus+ – Multilevel Local, Nation- and Regionwide
Education and Training in Climate Services, Climate Change
Adaptation and Mitigation (ClimEd);

ISBN 978-966-285-679-8

© Харківський національний університет
імені В.Н. Каразіна, 2023

© Дончик І. М., макет обкладинки, 2023

ЗМІСТ

ОЦІНКА ВПЛИВУ ВІЙНИ НА ЕКОЛОГІЧНИЙ СТАН КОМПОНЕНТІВ І КОМПЛЕКСІВ ДОВКІЛЛЯ

Бота О. В. Ключові проблеми проведення екологічного моніторингу повітря регіонів України під час війни та потенційні шляхи їх вирішення.....	7
Бузіна І. М., Головань Л. В., Чуприна Ю. Ю., Коляда О. В. ГІС-технології для вивчення наслідків військових дій на довкілля.....	10
Веселова К. С., Борисенко К. Б. Спостереження за трансформацією екосистем під час воєнних дій на території України (на прикладі національного природного парку "Дворічанський", Харківська область).....	13
Жук Ю. І., Лемега Н. М. Роль держави щодо подолання наслідків екоциду в Україні під час війни....	17
Дидик Ю. В., Ярема О. М., Євтушенко А. З. Оцінка впливу війни на екологічний стан довкілля	20
Некос А. Н., Мишкін К. К. Потенційні можливості екологічного туризму (на прикладі Кам'янського району Дніпропетровської області).....	23
Радомська М. М., Гончаренко Є. І. Цілі сталого розвитку для громад – зміна фокусу у воєнний та повоєнний час з урахуванням екологічної складової.....	26
СУЧАСНІ ПРОБЛЕМИ РАЦІОНАЛЬНОГО ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ ТА ОХОРОНИ ПРИРОДИ	
Безсонний В. Л. Відновлення рік і водна рамкова директива ЄС.....	29
Безсонний В. Л., Пляцук Л. Д., Третьяков О. В. Ентропійний підхід до оцінки екологічної безпеки водних ресурсів.....	32
Вольніченко Т. В., Барна І. М. Забезпечення екологічної безпеки на підприємствах.....	35
Гай А. Є., Гроза В. А. Сучасні екологічні загрози басейну річки Ірпінь	38
Гололобова О. О., Пономаренко П. Р., Гололобов В. В. Запровадження індикативних вимірювань в системі громадського моніторингу атмосферного повітря в Україні.....	41

Гречко А. А. Використання елементів зеленої інфраструктури для вирішення міських проблем (на прикладі облаштування водно-болотних угідь).....	44
Драло І. Г., Ачасов А. Б., Кот А. Г. Екологічні передумови проведення екологічного аудиту сільськогосподарського землекористування.....	47
Єрмолова Д. Р., Наумець Д. Ю., Крайнюков О. М. Вплив промислового забруднення на біорізноманіття бентосних макроінвертебратів у річках м. Харків.....	50
Карпенко Т. В. Стан мішаних лісів Сумської області за дистанційними даними закономірності історичного знищення мішаних лісів України.....	52
Коротецька Є. С., Максименко Н. В. Аналіз пропозицій зеленого туризму в Україні.....	55
Кот А. Г., Мельник Д. О., Шевченко А. Є. Екологічні передумови проведення екологічного аудиту сільськогосподарського землекористування.....	58
Кравчук М., Кузик І. Р. Структура природокористування міста Тернопіль як фактор екологічної безпеки урбоєкосистеми.....	60
Кривицька І. А., Небрін С. В. Дослідження фітотоксичних властивостей ґрунтів в різних зонах м. Харкова.....	64
Кривицька І. А., Панкова Д. Д. Вплив різних покривних матеріалів на теплові характеристики теплиць.....	67
Кулик М. І., Петренко А. С. Сучасний стан води у річці Сіверський Донець в межах Харківської області..	72
Лиховид П. В. Agricultural stress index як маркер інтенсивності впливу посухи на сільськогосподарські угіддя.....	74
Мазуренко Г. О., Ковальов І. О., Ачасов А. Б. Дистанційний моніторинг вирубок лісу у Чернігівській області.....	77
Некос А. Н., Тістол М. К. Екологічні аспекти виробництва та утилізації електротранспорту.....	80
Некос А. Н., Хріпко О. І., Свиридов С. А., Щокіна М. М. Екологічнобезпечне управління ґрунтами в умовах інтенсивного землекористування.....	83

УДК 911.5/504 (477.84)

СТРУКТУРА ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ МІСТА ТЕРНОПІЛЬ ЯК ФАКТОР ЕКОЛОГІЧНОЇ БЕЗПЕКИ УРБОЕКОСИСТЕМИ

Кравчук М., Кузык І. Р.

martinosskaratinoss05@gmail.com

kuzyk@tnpu.edu.ua

Тернопільський національний педагогічний університет

імені Володимира Гнатюка, м. Тернопіль, Україна

У тезах проаналізовано територіальну структуру природокористування міста Тернопіль. Визначено частку кожного із типів природокористування. Встановлено ризики та вплив структури природокористування на формування екологічної безпеки урбоєкосистеми.

Ключові слова: урбоєкосистема, природокористування, місто Тернопіль.

The thesis analyses the territorial structure of natural resource use in the Ternopil city. The share of each type of natural resource use was defined. The risks and influence of the structure of natural resources use on the formation of environmental safety of the urbanecosystem are established.

Key words: urbanecosystem, natural resource use, Ternopil city.

В сучасних умовах зростання антропогенного навантаження та скорочення площ природніх угідь в урбанізованих системах, проблеми територіального планування міст стають дедалі актуальнішими. Науковці та практики сходяться на думці необхідності територіального планування на ландшафтно-екологічній основі [1,3,4]. Відповідно структура природокористування, типи земельних угідь виступають ключовими елементами та власне тією ландшафтною основою, яку потрібно враховувати при розробці Генерального плану населеного пункту чи детальних планів забудови мікрорайонів.

Стан локальної екомережі міста [6], рівень озеленення, розвиток зелено-блакитної інфраструктури [5], структура землекористування формують ступінь збалансованого природокористування урбоєкосистеми та виступають основними факторами її екологічної безпеки. Тому об'єктом нашого дослідження обрано урбоєкосистему Тернополя, предметом виступає структура природокористування міста Тернопіль.

XIX Всеукраїнські наукові Таліївські читання

За методикою Клещ А. А., Максименко Н. В., Пономаренка П. Р. [1], ми проаналізували структуру природокористування міста Тернопіль, визначили домінуючі типи (табл. 1) та встановили їх вплив на формування екологічної безпеки урбоєкосистеми.

Таблиця 1

Площа ділянок різних типів природокористування у межах м. Тернопіль

№	Тип природокористування	Площа, га	№	Тип природокористування	Площа, га
<i>Селітебний</i>			<i>Захисно-рекреаційний тип</i>		
1	Багатоповерхова забудова	381,2	13	Міські ліси	356,7
2	Малоповерхова забудова	287,6	14	Сквери і парки	460,0
3	Міські садиби	322,2	15	Пустирі	2,0
4	Садиби міських околиць	215,5	16	Кладовища	68,3
5	Садово-дачні товариства	333,5	17	Лісосмуги	8,0
Всього		1540,0	Всього		895,0
<i>Транспортний тип</i>			<i>Індустріальний тип</i>		
6	Магістралі загальноміського значення	47,0	18	Промислові підприємства	466,5
7	Магістралі районного значення	51,0	19	Кар'єри	4,0
				Всього	470,5
8	Вулиці місцевого значення	65,5	<i>Аграрний тип</i>		
9	Ґрунтові лісові дороги	25,0	20	Орні землі (рілля)	1165,5
10	Площі	112,1	21	Пасовища і сіножаті (луки)	411,0
11	Залізничні колії	144,9	22	Багаторічні насадження (сади)	256,5
12	Гаражні кооперативи та місця паркування	167,5	23	Фермерські господарства	43,5
Всього		613,0	Всього		1876,5
<i>Аквально-водний тип</i>					
24	Природні водотоки	14,0	26	Штучні водосховища	300,0
25	Штучні водотоки	4,0	27	Ставки	22,0
				Всього	340,0
ВСЬОГО					5735,0

За результатами проведеного дослідження встановили, що у м. Тернопіль переважає аграрний тип природокористування, його частка у структурі природокористування міста становить 33% (рис. 1). Селітебний тип становить 27%, захисно-рекреаційний – 16%, транспортний тип – 10%, індустріальний – 8% і найменше, аквальний тип – 6%.

У структурі селітебного природокористування м. Тернопіль переважає багатопверхова забудова (25%). У структурі аграрного типу, значну частку (62%) займають орні землі. У захисно-рекреаційному типі переважають сквери і парки (51%) та міські ліси (40%). У структурі транспортного типу найбільша частка (27%) припадає на гаражні кооперативи та місця для паркування, в індустріальному типі – 99% займають промислові підприємства. І в аквальному типі природокористування, 88% займає тернопільське водосховище.

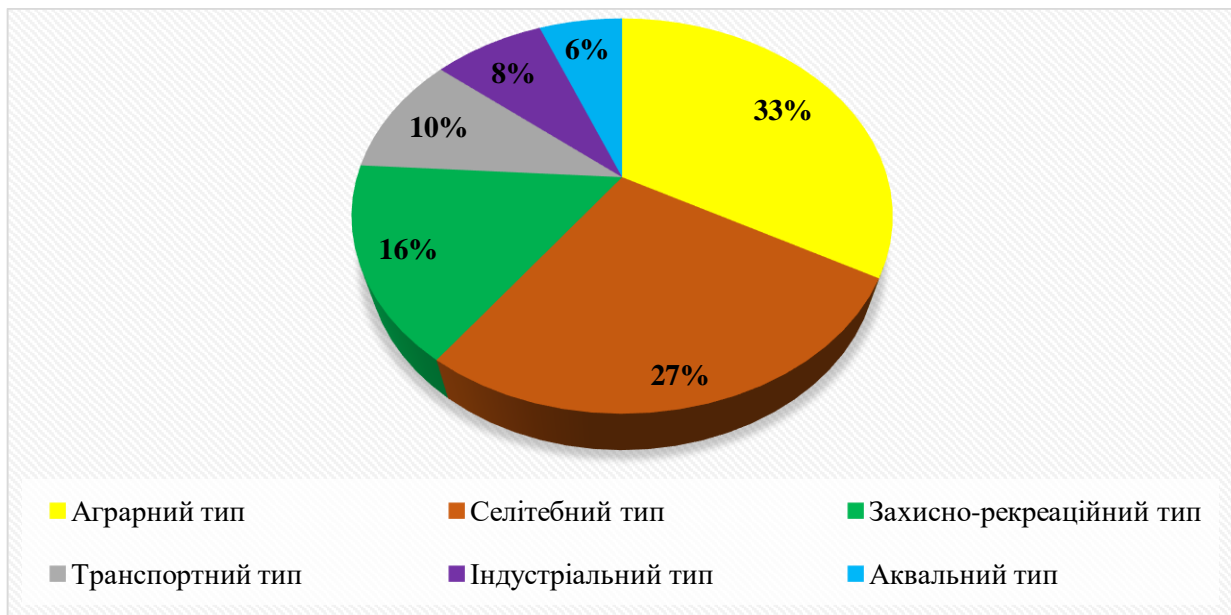

Рис. 1. Структура природокористування міста Тернопіль

Отож, виходячи із вище зазначеної структури природокористування міста Тернопіль, можна зробити висновок, що переважання аграрного та селітебного типів природокористування (60%) створюють ризики для сталого розвитку міста. Така структура природокористування, із значним переважанням антропогенної складової, негативно впливає на екологічну безпеку міста та може

призвести до появи деструктивних геоecологічних процесів. Тому перспективою для розвитку урбоекосистеми Тернополя залишається збільшення площі міста за рахунок природних територій – лісів, луків, водно-болотних угідь тощо. А також розвиток зелено-блакитної інфраструктури населеного пункту [6], шляхом озеленення прибудинкових територій, створення нових парків та скверів.

Список використаних джерел:

1. Клещ А.А., Максименко Н.В., Пономаренко П.Р. Територіальна структура природокористування міста Харків. *Людина і довкілля. Проблеми неоекології*. 2017. №1-2 (27). С. 23-34.
2. Кузик І.Р., Царик Л.П. Геоecологічна оцінка структури комплексної зеленої зони міста Тернопіль та її оптимізація. *Людина та довкілля. Проблеми неоекології*. 2020. Випуск 34. С. 8-18.
3. Максименко Н. В. Ландшафтно-ecологічне планування: теорія і практика. Монографія. Харків: ХНУ ім. В.Н. Каразіна. 2017. 216 с.
4. Максименко Н.В. Ландшафтне планування як засіб ecологічного впорядкування території. *Проблеми Безперервної географічної освіти і картографії*. 2012. №16. С. 65-68.
5. Царик Л., Кузик І. Геоecологічні особливості зелено-блакитної інфраструктури міста Тернопіль. *Зелено-блакитна інфраструктура в містах пострадянського простору: вивчення спадщини та підключення до досвіду країни V4: колективна монографія*. За ред. Н.В. Максименко, А.Д. Шкаруба. Харків: ХНУ ім. В.Н. Каразіна, 2022. С. 172-190.
6. Царик Л., Царик П. Локальна екомережа як природоохоронна система міста Тернополя. Стратегія сучасного міста: матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції. Сімферополь: Кримський інститут бізнесу УЕУ. 2012. С. 138-143.